

סדר

קינות לתשעה באב

עם פירושי
מטה לוי בית לוי

הכינם וגם חקרים
הרב הגאון הקדוש רבי אהרן בן רבי יחיאל מיכל
הלוי זללה"ה

מגיד משרים דק"ק מיכילישאק יצ"ו
בעל המחבר סידור נהורא השלם, וסידור עבודה ומורה דרך,
מחזור קרבן אהרן עם שלשה פירושים המפורסמים
מטה לוי, בית לוי מעשה אורג
פירושי מטה לוי ובית לוי על הגדה של פסח, סליחות, תהלים

יצא לאור ע"י
דפוס והוצאת ספרים נהורא
בין המצרים תשס"ה לפ"ק
ברוקלין, ניו יארק

הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא הַנִּיבֵּל הַנִּשְׁתַּבַּח הַנִּשְׁתַּמָּח הַנִּשְׁתַּבַּח הַנִּשְׁתַּמָּח

[illegible][illegible]

‘‘55’’ 8,5

[illegible][illegible]

לְהַלְלָהּ וּלְהַמְדָּהּ

ל.ה.מ.מ.ל.ל.

אקדמות מילין

נמשך ישועה אף בגלות

ואמנם כדבר זה שעל ידי אמירת פסוקי דרחמי על הגאולה מסוגל להוושע מכל צרה וצוקה, כבר מבואר בדברי חד מקמאי המבי"ט ז"ל, בספרו בית אלקים (שער התפלה פרק יז) בענין התפלה שאנו מתפללים על הגאולה ועל הישועה, גם כי בעוה"ר עברו אלף וכמה מאות מהשנים ולא נתקבלה תפלתנו, וז"ל: נשמעת תפלת כל ישראל בכל דור ודור בענין הגאולה שגואלם הוא יתברך, ונותנם לחסד בעיני כל שוביהם למעלה ולכבוד, ומתקיימים בהם קצת הבטחות הגאולה, וכמו שאמרו (זבחים יט.) על הונא בר נתן שנתקיים בו (ישעיה מט כג) והיו מלכים אומניך, ואין לך דור מן הדורות שאין בא עליו איזו צרה, והוא יתברך מושיע אותם וגואלם מיד חזק מהם, ואף בלי צרה, להעמיד אותם ולקיימם בין כל האומות, הוא מצד תפלתם על הגאולה, כי הוא יתברך רואה ומשגיח בענינם וטרם יקראו עונה אותם, וטרם מכה ציץ רפואה יפרח, ואם כן הרי הוא כעין גאולה בכל דור ודור, וכמו שכתוב (ויקרא כו מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו', עכ"ל.

מן האבילות נקח נחמה

מבואר בדברי רבותינו הקדושים מאורי הדורות, כי מן האבילות על חורבן בית המקדש זה שנים רבות, מצאנו כופר להנחם על יום גאולתינו ופדות נפשינו, וכמו שכתב בפנים יפות (פ' וישב) צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבא ואראה פני אלהים (תהלים מב ג), כי הנה כתיב (משלי כז יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ולכן אין מקבלין תנחומין על החי (ב"ר פפ"ד יט), כיון שהחי הנאבד משתוקק אליו, הוא מעורר אהבתו לבל ישכח, וכיון שאהבת הקב"ה לישראל היא תמידית על כן היא מעוררת את ישראל לאהוב את השי"ת, וזה שאמר צמאה נפשי לאלהים, והטעם לא"ל ח"י, כיון שהקב"ה חי וקים והוא זוכר אותם ומצפה לראותם, על כן הוא מעורר אהבתו אליו כמים הפנים לפנים, ולזה אומר מתי אבא ואראה פני אלהים, עכ"ד.

ובחינה זו כתב גם תלמידו מרן החתם סופר בחידושו למס' בבא בתרא (דף ס:) בשם הגאון החסיד בעל מחצית השקל זצ"ל, זכור תזכור ותשוח עלי נפשי זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל (איכה ג כ), פי' דאלמלא דעתידה הביהמ"ק להבנות וזכרון ירושלים עולה לטובה למעלה, לא היה אבל מתעורר לנפשותינו, והיה נשכח כמת מלב. וזה שאמר על ידי שאתה ה' זכור תזכור את ירושלים לטובה, על ידי זה תשוח עלי נפשי בהתעורר אבל, וזאת אשיב אל לבי על כן אוחיל כי בנה יבנה במהרה בימינו, עכ"ד.

והחתם סופר שם ובדרשותיו (לח' טבת דף צז: וח"ג דף פד.) האריך בזה, כי מטעם זה האבל עצמו הוא לנו לנחמה גדולה, עי"ש בדבריו.

ובאמת דבר זה מיוסד בי"ג עיקרי האמונה בסדר אני מאמין, שאנו אומרים 'אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא', ולכאורה יפלא מה טעם נתקן לומר בפיסקא זו לשון קושיא ותירוץ - ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו, ולא מצינו כן בכל שאר הי"ג עיקרים. וביאר בברך משה (סו"פ דברים) שאין זה בדרך קושיא ותירוץ, אלא לאחר שאומרים אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח, אנו מביאים ראיה חזקה ואיתנה על ביאת המשיח, בראותינו שכבר עברו קרוב לאלפיים שנה מאז חורבן הבית וגלות ישראל, ועם כל זה לא נשכח ולא פג ענין הגאולה מלבותינו, שהרי 'ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא', ובצפייתנו צפינו שיבא בן דוד ויגאלינו, על כרחך מפני שאין מקבלים תנחומין על החי, וברור כשמש אשר בקרוב בימינו נזכה לגאולה וישועה, עכ"ד ודפח"ח.

הבכי והמספד הוא בנין בית השלישי

כתב בדרשות חתם סופר (לז' אב תקצ"ט דף של"ט:) הנה אמרו חז"ל (מכילתא יתרו) כשאתם זוכים אתם מונים לבנינו, וכשאי אתם זוכים אתם מונים לחורבנו, והענין כי פירש"י במסכת ראש השנה (דף ל.) לעתיד לבא יבוא בית המקדש מלמעלה משוכלל ובנוי. והנה

אקדמות מילין

מי הבונה אותו ובמה יהיה נבנה, כתיב (ישעיה סב ו-ז) המזכירים את ה' אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים ירושלים תהלה בארץ, הבכיה והצער של אבילי ציון המתאבלים על חורבנו, היינו בנינו, ובכל שנה בעת הזאת כשמתקבצים לבכות על חורבנו, היינו יכונן וישים ירושלים תהלה בארץ. וכשיוגמר זה הבנין ירד למטה בנוי ומשוכלל. והנה אנו מונים לבנינו, שלמה בנאו ז' שנים והורדוס ששה שנים, ואנחנו עוסקים ובונים זה אלף ושבע מאות וע"ב שנים, וזה שאנו מונים לחורבנו כמה שני החורבן, כך הם ימי הבנין, כי ההספד והבכי הוא עצמות הבנין, עכ"ל.

כפי המתעורר בשעת הקינות כן יתרבה השמחה לעתיד

ועוד יותר מזה כתב סניגורן של ישראל, הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע בספה"ק שמועה טובה (פ' דברים) בביאור מאמרם (תענית ל:) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, וכל שאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ורואה בשמחתה, שנתקשו המפרשים בביאורו, וז"ל: כל המתאבל על ירושלים, ר"ל שמתאבל בפועל בלב ודברים, ואז הוא מזכיר לעצמו ולשכלו תמיד גודל הנעימות והשלימות והתענוג הנעדר ממנו, ובזה איננו מניח לשכלו להתעבות ולהתגשם, 'זוכה' ר"ל שהוא מזכך שכלו שהוא עיקר האדם, ואומרו זוכה, ר"ל נעשה זך ובהיר, ולכן רואה בנחמתה ושמחתה, ר"ל שמשיג גודל היקר ונעימות הטוב המעותד, ושש ושמח ומתנחם ומתענג בה. ולשון ראייה הנזכרת כאן הוא ראית עין השכל כנודע (עי' כתובות קח:), ור"ל שהוא משיג. וכל שאינו מתאבל, אז הוא מניח שכלו להתגשם ולהתעבות אחר ההרגל בתלאות צרות הגלות החיל הזה, עד שאפילו כשתבוא הטובה, לא ישיגה לשמוח בשמחתה ולהתענג בנעימותה, וזה שאמר אינו זוכה, ר"ל שאינו מזכך שכלו, ולכך אינו רואה בנחמתה, ר"ל אף שהוא רואה אינו משיג התענוג, ע"כ.

* * *

האבילות בימי חכמי הש"ס

ידוע ומפורסם כי דבר ישן אי אפשר להמציא תיכף בכיה רבה בדמעות שליש, רק תחלה עושה עצמו כבוכה בקול בכי, עד שנתעורר תנועה הפנימית לבכיה ממש, מה שאין כן בצרה חדשה רח"ל ח"ו מתעורר תיכף הבכיה (אבל משה איכה א א). ובספה"ק ביארו בזה מה שאנו מזכירים בפנינו ענין החורבן בכל עת ובכל זמן, ולא די בהזכרות אחרות שציוונו חז"ל בעת השמחה וכדו', כי כלי המבטא הם מעוררים הכוונה, ועל ידי שאנו מוצאים בפנינו תמיד ענין החורבן, על ידי זה מעוררים אהבה והשתוקקות שישוב ה' את שבותינו כבראשונה, בביאת המשיח במהרה בימינו.

ואכן כן מצאנו שלא הוזכר בש"ס סדר התפלה מסיומת לתשעה באב, רק להזכיר מעין המאורע (ירושלמי פ"ב דתענית ה"ב). ואף לגבי קריאת מגילת איכה, לא היתה קריאתה שוה בכל מקום, כדאיתא במסכת סופרים (פרק י"ח) הובא בטור (סימן תקנ"ט) יש קורין ספר הקינות בערב, ויש שמאחרין עד הבוקר לאחר קריאת ספר תורה, עי"ש. סיבת הדבר כי אז בימי חכמי הש"ס בתקופת התנאים והאמוראים, היו קרובים לימי החורבן, ועוד היה הכאב פצוע ומורגש לכל, עד כדי כך כי בתחילה רבו הפרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בכל ימות השנה על אשר הועדר מאתנו הקרבת הקרבנות ויין נסכים (עי' בבא בתרא דף ס.). וכך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעא, ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח, ויושב בין תנור לכיריים ואוכל, ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו (תענית דף ל.). ועל כן לא היו צריכים לעורר את העם לבכי בסדר מיוחד לקונן ולהתאבל על מה שנתרחקנו מעל אדמתינו.

התחברות סדר הקינות שנמצא בינינו

בתקופת רבותינו הגאונים מצינו לראשונה איזה סדר התפלה לתשעה באב, שהיו אומרים סליחות בשעת תפלת שחרית, כמו בכל התעניות (באמצע חזרת הש"ץ). במשך

אקדמות מילין

אמנם דא עקא כי דפוסים הקודמים היו מלאים שיבושים וטעותים, מהם טעותי הדפוס ומהם טעותי סופר, וגם לרבות מה שנשמטו על ידי הצענזור הארורה ימ"ש, קטעים ופסקאות שלמות, וגם מה שכתבו במקום ההשמטות דברים שנראה ככפירה גמורה רח"ל. במהדורותינו עברנו על כל הספר, להשוותו אל דפוס הראשון, ולנקותו מכל טעות ושבוש, גם הוספנו אלפי מראי מקומות לפסוקי התנ"ך ומדרשי חז"ל.

דבר חדש ומשובח עשינו בהוצאה זו שהדפסנו סדר הקינות עם הפירוש מטה לוי בצדו, באותיות משובחות ומאירות לעינים, כדי שירוץ הקורא בהם, ויהיו מחשבתיים פנויים להתבונן בפירוש המילות גם בשעת אמירתן, להתעורר על אבילות על חורבן ציון וירושלים.

גם העתקנו במהדורותינו הענינים השייכים לתשעה באב מהסידור נהורא השלם שחיבר רבינו המחבר זצ"ל (שאנו עומדים בגמר במלאכתו בעזשה"ת).

השקענו עמל רב שיצא מתחת ידינו דבר מתוקן, אבל כבר אמר דוד המלך ע"ה שגאות מי יבין, ומה גם שיצא לאור במהירות קצת, ע"כ אם המצא תמצא איזה שגיאה וטעות, נא להודיענו כדי שנוכל לתקנו אי"ה. והיות שאנו עומדים באמצע עריכה וסידור כל חיבורי רבינו הגדול זצ"ל, ע"כ בקשתינו מכל מי שיש לו ידיעה מאיזה חיבור מרבינו המחבר זצ"ל שאינו ידוע לכל, ובפרט הדפוסים הראשונים ושאר כתבי יד, יטיב נא בטובו ויודיע לנו, כי בודאי יהיה לתועלת ולזיכוי הרבים.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שנוזכה לראות את הבית המקדש השלישי בנו ומשוכלל מן השמים, ולשמוח בשמחת ציון וירושלים, והימים האלו יתהפכו לששון ולשמחה ויקרב לנו יום גאולתינו ופדות נפשינו, ויהיה סוף וקץ לכל צרותינו, ובמהרה בוא יבוא מבשר טוב לבשרנו, משמיע ישועה לאזנינו, במהרה בימינו, ויאיר ה' פניו אלינו, אמן.

בין המצרים תשס"ה לפ"ק

הוצאת ספרים נהורא

סדר נהורא השלם

מנהג ישראל לאכול בחצות היום או קודם מנחה סעודה קבועה, ולהרבות קצת בסעודה ראשונה, כדי שלא יזיק להם התענית הואיל ופוסקים מבעוד יום כמו ביו"כ. מיהו מי שיוכל לסגף את עצמו ויודע בעצמו שאין התענית מזיק לו, ומחמיר על עצמו, נקרא קדוש (רמ"א (סימן תקנ"ב ס"ט)). ורבים קראו תגר על זה, וכתבו דגדול עונם מנשוא, בפרט ליודעי תורה. ומאן דחש למנהג הנ"ל ירבה בסעודה קודם חצות:

והרבה קדושים אין אוכלים שום תבשיל בערב ט' באב כל היום, כי כדאי הוא בית אלהינו למעט מתענוג כל דהוא. ויש מהם שמר"ח עד ט' באב מתענין בכל יום, ואחר התענית אין אוכלים שום תבשיל רק פת חריבה. ואף בסעודת מילה לא ירבו בו, ויעשנה קודם חצות. ולא ילמוד בערב ט' באב כ"א בדברים המותרים, ואם חל בשבת הוא מחלוקת הפוסקים. ואסור לטייל בערב ט' באב. אין נפילת אפים במנחה. אם חל ט' באב בשבת או בא' בשבת אין אומרים צו"ץ. ואוכל בסעודה המפסקת בשר, ושותה יין, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו. ומי שנמנע מחמת אבל עבירה היא, ומ"מ ישב בדאגת נפשו ולא ישב עם חברים. ועכ"פ צריך להפסיק מבעוד יום:

בסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה, לא יאכל אפילו ממין אחד בב' קדירות, אחד בלילתו עבה ואחד בלילתו רכה, ולא שני מינין בקדירה אחת. אבל תבלין ובצלים וכדומה שנותנין במאכל כדי לתקנו, מותר. וכן פירות חיין מותר לאכול אפילו כמה מינין. וכן גבינה וחמאה מכמה מינין חיין מותר:

מצוה לאכול סעודה המפסקת. נהגו לישב על גבי קרקע בלא חליצת מגעלים, וישב כל אחד לבדו כדי שלא יתחייבו בזימון. ויש לאכול עדשים או ביצים קשים וקרים שהם מאכלי אבלים, ויש מחמירין לטבל פת בעפר בגמר סעודתו, על שם ויגרם בחצץ שיני (איכה ג טז). אחר סעודה המפסקת מותר לחזור ולאכול, אם התנה בשעת סעודה המפסקת. אחר סעודה המפסקת קודם שילך לביהכנ"ס, יקבל ע"ע התענית, ויחלוץ נעלו מעל רגלו, ויאמר בזה הלשון:

הִרְיֵנִי מִקֶּבֶל עָלִי תַעֲנִית שֶׁל תַּשְׁעָה בָּאָב בְּאֲכִילָה וְשִׁתִּיה וְרַחֲיִצָּה וְסִיכָה וְנַעֲלִית הַסֵּנְדֵל וְתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה כְּפִי שְׁצוּוֹנִי חֲכָמִינוּ וְזָכוֹנָם לְבָרְכָה. וְהִרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקִיִּים מִצֹּת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה שְׁצוּנִי יוֹצְרִי וּבּוֹרְאִי לְשֵׁם יְיָ יְחִיד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתָה בְּדַחֲלִיו וּרְחִימוּ לְיָחִיד שֵׁם י"ה בּו"ה בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאַנִּי מִקֶּבֶל עָלִי חֲמֻשָּׁה עֲנוּיִים אֵלֹה לְהִתְאַבֵּל וּלְקוֹנֵן עַל חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְעַל גָּלוּת הַשְּׁכִינָה הַקְדוּשָׁה וְעַל גָּלוּת יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשׁ וְעַל הַרְיִנָּה הַצְדִּיקִים בְּשַׁעַת הַחוּרְבָן:

המאורעות שאירע בט' באב

(א) לעת ערב הציתו אש בהיכל ה'. (ב) בו נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ.
(ג) בו נחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר עיר גדולה לאלהים. (ד) בו נגדע כל קרן ישראל בבית שני. (ה) בו נחרשה ירושלים על ידי טורנוסרופוס הרשע: יזהר האדם מאוד מאיסור נעילת הסנדל, ובעו"ה רוב המון עם אינם נזהרים בזה. ואף בעת יהיה הגשם על הארץ וירפשו מימיו רפש וטיט, כתב המגן אברהם (בהלכות יוה"כ (סי' תרי"ד סק"ה)) אין כל אדם יכול לומר אסטנים אני, ומה גם כיבשת הארץ. ויזהר מאוד בזה כי הוא דינא דגמרא (תענית ל.). בשבת חולצים המנעלים לאחר ברכו, והש"ץ קודם ברכו:

אח"כ ילך לבית הכנסת, מתפללין ערבית, ואם חל במוצאי שבת אומר אתה חוננתנו בשמונה עשרה, קדיש שלם. ואם חל ט' באב במוצאי שבת, תיכף אחר תפלת שמונה עשרה כשיראה אור הנר יברך ברכת בורא מאורי האש בשמחת הלב, כי ע"כ צרה שלא תבא אם הוא צריך לברך ברוך דיין אמת חייב לברך בשמחה. מסירין הפרוכת. הגאון ר' יעב"ץ קורא תגר על שמרבים בנרות לפני כל אחד כאילו הוא י"ט:

תפלת ערבית

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְיָ כָּל עַבְדֵי יְיָ. הָעַמִּידִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת: שְׁאוּ יְדֵיכֶם קוֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ: יְבָרְכֶךָ יְיָ מִצִּיּוֹן. עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג"פ יְיָ צָבָאוֹת עֲמָנוּ. מִשְׁגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה: ג"פ יְיָ צָבָאוֹת אֲשֶׁרִי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ: ג"פ יְיָ הוֹשִׁיעָה. הַמְּלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קִרְאָנוּ:
הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבָרֶךְ אֶת נַחֲלֶתְךָ וְרַעַם וַנִּשְׁאֵם עַד הָעוֹלָם: מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְיָ שְׁבוֹת עִמּוֹ. יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל: בְּשָׁלוֹם יִחַדּוּ אֲשֻׁכָּבָה וְאִישָׁן. כִּי אַתָּה יְיָ לְבָדָד לְבַטָּח תוֹשִׁיבֵנִי: יוֹמָם יִצְוָה יְיָ חֲסִדּוֹ. וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי. תִּפְלָה לְאֵל חַיִּי: וּתְשׁוּעַת צְדִיקִים מִיְיָ. מְעוֹזָם בַּעַת צָרָה: וַיַּעֲזֹרֵם יְיָ וַיַּפְלִטֵם. יַפְלִטֵם מִרְשָׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בּוֹ:

חצי קדיש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיַּקְרֵב מְשִׁיחָהּ. בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבְזִמְנָא קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא: יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית. וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמָּתּוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה. הַמְּלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קִרְאָנוּ:

קינות לליל תשעה באב

קינה א

קינה זו נתיסדה על פסוקי זכור ה' מה היה לנו עד סוף איכה, וב' חרוזות הראשונות הם לשון הפסוק עצמו, ואחר כך לקח חצי ראשי הפסוקים ויסד עליהם הקינה:

מטה לוי

יתומים היינו ואין אב,
מתילין אנחנו ליחמין דלית
להון אבא. מימינו בכסף
כוי בזינו, מדה כנגד מדה.
על צוארנו נרדפנו, והיה
לנו בזה אימות מות, וכל זה
היה מדה כנגד מדה, על כי
שנאה רדפנו, ושנאת חנם
גורם לשון הרע שהורגת
שלשה. עבדים משלנו בנו,
כשדים שהיו אומה שפלה הם
משלנו בנו, וזהו ג"כ מדה
כנגד מדה, כי שלוח
עבדים במלנו. עורנו
כתנור נכמרו, הוא ג"כ
מדה כנגד מדה, כי כבודם

זְכוֹר יי מַה הָיָה לָנוּ. אֹי. הַבִּיטָה
וְרֵאָה אֶת חֲרַפְתָּנוּ. אֹי מַה
הָיָה לָנוּ: נַחֲלָתָנוּ נִהְפְּכָה לְזָרִים.
אֹי. בְּתִינוּ לְנִכְרִים. אֹי מַה הָיָה לָנוּ:
יְתוּמִים הָיינוּ וְאֵין אָב. אֹי.
אֲמוֹתֵינוּ מְקוֹנְנוֹת בְּחֹדֶשׁ אָב. אֹי
מַה הָיָה לָנוּ: מִיָּמֵינוּ בְּכֶסֶף שְׁתִּינוּ.
אֹי. כִּי נִסּוּךְ הַמִּים בָּזִינוּ. אֹי מַה
הָיָה לָנוּ: עַל צְוֹאֲרֵנוּ נִרְדַּפְנוּ. אֹי.
כִּי שִׁנְאַת חֵנָם רָדַפְנוּ. אֹי מַה הָיָה
לָנוּ: מִצָּרִים נָתַנוּ יָד. אֹי. וְאַשּׁוּר
צָדוֹנוּ בְּצִיד. אֹי מַה הָיָה לָנוּ: אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאִינָם. אֹי.
וְאַנְחָנוּ סוּבָלִים אֶת עֲוֹנָם. אֹי מַה הָיָה לָנוּ: עֲבָדִים מְשָׁלוּ
בָנוּ. אֹי. כִּי שְׁלוּחַ עֲבָדִים בְּטִלְנוּ. אֹי מַה הָיָה לָנוּ:
בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחֲמֵנוּ. אֹי. כִּי קִפְצָנוּ מֵעֲנֵי יָדֵינוּ. אֹי מַה
הָיָה לָנוּ: עוֹרֵנוּ כְּתַנּוֹר נִכְמְרוּ. אֹי. כִּי כְבוֹדָם בְּקָלוֹן

בית לוי

מימינו בכסף שתינו. כדאיחא במדרש (איכה רבה פ"ה ס"ד) פעם אחת עלו אויבים ונטלו מהם פתן יין שמן ומימיהם וחזרו ומכרו להם, אמרו אז לנו שנתקיים בנו מימינו בכסף שמינו: על צוארנו נרדפנו. רמז למה שאמר נבוכדנצר לנבזראדן אלהיהם של אלו רחמן הוא, ואם יתפללו אליו וישובו מיד יחזירם, ולכן לא חתן להם מנוחה עד שיבואו לבבל, וזה שאמר הכתוב (תהלים קל"א) על נהרות בבל שם ישבנו גם זכינו, כי עד שם לא הניחוס לא ליסב ולא לבכות: ואנחנו סובלים את עונם. כענין שנאמר פוקד עון אבות על בנים (שמות כ"ה) שאחזין מעשה אבותיהם בידיהם (ברכות ז'). עבדים. כנוי לכשדים ע"ש הכתוב ראיתי עבדים על סוסים (קהלת י"ז), פירש"י כשדים שנאמר בהם זה העם לא היה (ישעיה כג יג):

הַמְּוִרָוּ. אִי מַה הָיָה לָנוּ: נָשִׁים כְּצִיּוֹן

מפנה לוי

בַּקֶּצֶץ הַמְּוִרָו, לְפִי שֶׁהִמְוִרוּ
כְּנִדּוּ שֶׁל הַקֶּצֶץ"ה שֶׁנִּקְרָא אֵשׁ
אֹכֶלֶת (דברים י ב'), וְגַם
הַעֲבִירוּ צְנִיחַם צֹאֵשׁ שֶׁל
מוֹלֵךְ. שָׂרִים בִּידָם נִתְּלוּ,
מֵרֶדֶה כִּנְגַד מֵרֶדֶה, כִּי גִזְלוּ
כּוֹר, לְפִי שֶׁפָּשְׁעוּ יָדָם כְּגֹזֵל.
בַּחֲוָרִים מִחוּץ נִשְׁאָר, גִּ"כ
מֵרֶדֶה כִּנְגַד מֵרֶדֶה, כִּי בְּבִירָת
זִנְגָה נִמְצְאוּ, וְנִזְנוּת נִאֲמַר
גִּ"כ לָשׁוֹן טְמִינָה, שֶׁנִּאֲמַר
מִטְּחוֹן לֹאֲמַר אֲשֶׁמִי (איוב לא י').
זְקָנִים מִשְׁעַר שַׁבָּתוֹ, סְנֵה־דְרִינִן
שֶׁהָיוּ שְׂנֵעִים זָקִינִים וְקִרְאִים
יוֹשְׁבֵי שַׁעַר, מִפְּנֵי
מַה נִּמְצְאוּ, כִּי כּוֹר עָלָה הָרָה
צִיּוֹן שִׁשְׁמֹם, הוּא גִ"כ מֵרֶדֶה
כִּנְגַד מֵרֶדֶה:

מְקַדְּשֵׁינוּ. אִי מַה הָיָה לָנוּ: עַל זֶה הָיָה
דָּוָה לָכֵינוּ. אִי כִּי נִכְטָל כְּבוֹד פִּיִּת מֵאַיִנֵּנוּ. אִי מַה הָיָה
לָנוּ: עַל הָרָה צִיּוֹן שִׁשְׁמֹם. אִי כִּי הָרָה הַפִּיִת מֵאֲשֹׁמִים.
אִי מַה הָיָה לָנוּ: אֲתָה יי לְעוֹלָם תִּשָּׁב כְּסִיף לְדוֹר וָדוֹר:
לְמָה לְנִצָּחַת תִּשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאַרְף יָמִים: הִשְׁכֵּינוּ יי
אַלְיָךְ וְנִשְׁוֹכָה חַיֵּשׁ יְמִינוּ כְּקִדָּם: כִּי אִם מָאֵם מֵאֲסִתָּנוּ
קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד מָאֵד:

הִשְׁכֵּינוּ יי אֲלֶיךָ וְנִשְׁוֹכָה חַיֵּשׁ יְמִינוּ כְּקִדָּם:

כִּית לוי

משומם. ל' אלס ומשומק, כמו אשמומס כשעה מדה (דניאל ד סז):

קינוח ב

במוצאי שבת אומרים קינה זו:

אֵיךְ כָּפִי בֶן וְבַת. הִגֵּוֹת קִינֹת רַפֵּת. תָּמוּר לְשִׁירִים וְחִדּוֹת.
וַיְהִי נוֹעַם נְשִׁפֶת. כְּמוֹצֵאי שַׁפֵּת: אֵי כִי נִגְזְרָה גְזִירָה.
כְּחִירי אֶף וְגַם עֲבָרָה. וְאֶפֶל כְּנֹחַר הָרָה. וְכָעָרָה חֲמָתוֹ כְּלָפֶת. וַיְהִי
נוֹעַם: אֵי כִי כְתִיבֵנוּ לְשֹׁנוּ. וְכַתּוּלֹתֵינוּ עֲנֹנוּ. וּפְגִינֵנוּ נְשִׁתֵּנוּ. וְגַם
הוֹשְׁתָּרוּ כְּמַחֲבֶת. וַיְהִי נוֹעַם: אֵי כִי לְשֹׁדְנוּ צָרִים. וְגַם הִפְלִינוּ
כְּנֹ פְגָרִים. כְּנִי צִיזֹן הִקְרִים. הִיוּ נִצְוִיִּים כְּכֹכֶת. וַיְהִי נוֹעַם:
אֵי כִי נִפְלָה עֲטָרָת. וְנִבְכָּה כְּתֶהֱ סוּרָתָה. וְחִדְלָה הוֹד וְתַפְאֶרֶת.
צִמְצוּם לְשֹׁךְ חֶפֶת. וַיְהִי נוֹעַם: אֵי כִי נִפְלָה כְּנֹזָרָה. וְקִטְרֶת
לְבוֹנָה חֲטִיחָוָה. וְנִבְזָה גִזִּית מְיוֹקְרָה. אֲכָלָה אֶרֶץ זָבַת. וַיְהִי
נוֹעַם נְשִׁפֶת. כְּמוֹצֵאי שַׁפֵּת:

קינוח ג

כָּלִיל זֶה יִכְפִּיזֹן וַיִּלְלֵנוּ כְּנִי. כָּלִיל
זֶה חֲרַב כִּיִּית כְּדָשִׁי וְנִשְׁרָפוּ
אֶרְמוֹנֵי. וְכָל כִּיִּית יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה
כִּיגְמוֹנֵי. וַיִּכְכּוּ אֶת הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר
לְשָׂרָף יִי: כָּלִיל זֶה תִּלְלָה כֹּהֵר עֲנָנָה
נִחְדָּרָה. וּמִכִּיִּית אֲכִיָּה כִּתְוִיִּים
מִוִּדְרָלָה. וַיִּצְאָה מִכִּיִּיתוֹ וְנִסְבָּר
הִדְלָה. וְהִלְכָה כְּשִׁכְיָה כְּכָל פֶּה נִאֲכָלָה. כִּיּוֹם שְׁלָחָה
כְּאֵשׁ פּוֹעָרָת וְאִוְכָלָה. וְאֵשׁ עִם גִּחְלָה. יִצְאָה מִיָּד יִי.
כָּלִיל זֶה: כָּלִיל זֶה הַגִּלְגָּל סָבִיב הַחֲזָכָה. רִאשֹׁן וְגַם לְשֵׁנִי

בית לוי

אֶרְמוֹנֵי. שְׁנֵאמַר וַיִּשְׁכְּרוּ אִם צִיִּם הִ' וְאִם צִיִּם הַמֶּלֶךְ (ירמיה' גב יג), וְאֶפְשָׁר שֶׁרָמֵנוּ ג"כ לְשֵׁנִי מִקְדָּשִׁים:
יְהִיג. לְשׁוֹן קוֹל יִלְלֵה כִּמּוֹ קִינִים וְהִגֵּה וְהִי (יחזקאל ב י'), אֲהַגֵּה כִינֹנִה (ישעיה לח יד): יִצְאָה
מִיָּד הִ': לְשׁוֹן הַכְּמוֹת (נמדרש טו (לה)), וַיֵּשׁ לְהַדְגִּישׁ הַלֵּל"ף שֶׁל מֵאֵם שֶׁלֹּא יֵהֵא נִרְאֵה כְּאֹמֶר מִת"ו:

מטה לוי

גדולה השנאה מאת
אשר אהבה, שהרי ב'
מקדשים יחד לא עמדו אלק
שנים, והגלות נמשך יותר
מאלף וכמה מאות שנה.
ובאלמנות חיות, כאשה
אלמנה שהלך בעלה למדינת
הים ודעתו לחזור. בכי חנם
בבו, לילה של זכית מרגלים
שהיה בתשעה באב, ונקבע
אותו הלילה זכיה לדורות.
גזר על אבות שלא יכנסו
לארץ, בפרוע פרעות,
כשצטלו ישראל מהתורה.
ודבקו בו צרות של בית
ראשון ושני. בפגוע פגעות,
פגעים רעים. והעמיד
האויב, נורה זיהול. אשר
אמר ה', להחריבו:

ביתי נחרבה. ובת לא רוחמה בת
השובבה. הושקתה מי רוש ואת
בטנה צבה. ושלחה מביתו. וגם
נשתה טובה. גדולה השנאה מאת
אשר אהבה. ובאלמנות חיות
כאשה נעזבה. ותאמר ציון עזבני
י'. בליל זה: בליל זה קדרתי וחשבו
המאורות. לחרבן בית קדשי ובטול
משמרות. בליל זה סבוני אפפוני
צרות. וגם קרא מועד בדין חמש
גזרות. בכי חנם בכו ונקבע
לדורות. יען כי היתה סבה מעם י'.
בליל זה: בליל זה ארעו בו חמש
מאורעות. גזר על אבות בפרוע
פרעות. ודבקו בו צרות רבות ורעות. יום מוכן היה
בפגוע פגעות. והעמיד האויב והרים קול זועות. קום
כי זה היום אשר אמר י'. בליל זה:

בית לוי

בליל זה קדרתי וחשבו המאורות. אמרו רבותינו ז"ל (איכ"ר פ"א ס"א) מיום שנחרב בית המקדש
כהו המאורות. או רמו לבעלי התורה והחכמה, כמו שאמרו רז"ל (בבא בתרא יב.) מיום שחרב בית המקדש
ניטלה הנבואה מן הנביאים ונאספו החכמים: כי היתה סבה מעם ה'. לשון הכתוב (מלכים א' יב (סד)),
ושם כתיב מעם ה' ולא מאת ה' וכן צריך לומר, וקל וחומר הא ומה בנוסח ברכת המזון דכתיב וגש
ברכה מאת ה', והוא לשון הכתוב (סנהדרין כד (ה)) ישא ברכה מאת ה' וגו', רק ששינו מיסוד לרבים
ומנסתר למדברים בעדס, ואפילו הכי דעת הרבה גדולים שלא לומר מאת ה' דלא לשחמם כאומר ממ
ח"ו, על אחת כמה וכמה כאן דכתיב בפסוק עצמו מעם ה', ולא להשגיח על דפוסים הראשונים
שנדפסו בטעות: וחמש מאורעות. ה' דברים ארעו לאבותינו בתשעה באב: והרים קול זועות.
אלו פ' אלק קרני מלחמה אשר נכנסו לכרך ביתר והחריבוה (גיטין נג.).

קינה ד

חיברה רבי שלמה אבן גבירול וחתם שמו בראשי החרוזים:

שומרון קול תתן מצאוני עוני. לארץ
אחרת יצאוני בני. ואהליבה
תזעק נשרפו ארמוני. ותאמר ציון עזבני
י: לא לך אהליבה חשוב עניך בעניי.
התמשילי חליך לשברי ולחליי. אני
אהלה סורה בגדתי בקשיי. וקם עלי
בחשי וענה בי מריי. ולמקצת הימים
שלמתי נשיי. ותגלת פלאסר אבל את
פריי. חמדתי פשט והציל את עדיי.
ולחלח וחבור נשא את שביי. דמי
אהליבה ואל תבכי בבכיי. שנותיך ארכו
ולא ארכו שני. ואהליבה: משיבה אהליבה
אני בן נעקשתי ובאלוף נעורי באהלה
בגדתי. דמי אהלה כי יגוני זכרתי.

מטה לוי

שומרון קול תתן, עשרת
השצטים נותנים את קולם
צכני, ואומרים מצאוני
עוני. לארץ אחרת
יצאוני בני, בני ילאו ממני
לארץ אחרת. ואהליבה
תזעק, ושצט יהודה וצנימין
לועקים נשרפו ארמוני,
ארמון המלך והשרים.
ואומרים עשרת השצטים
לא לך אהליבה, לא לכם
שצט יהודה וצנימין, חשוב
לחשוב עניך בעניי כוי.
אני אהלה סורה, אני
עשרת השצטים מוסרת מכל
אדם צגלות, בגדתי
בהקצ"ה, בקשיי, צעורף
הקסה שלי. שלמתי נשיי,
חוצי הגלות פרעתי.

ותגלת פלאסר, סנחריז מלך אשור. והציל את עדיי, והסיר את בית המקדש
שהיה כזודי ותכשיט שלי. ולחלח וחבור, ולמדינות הנקראים חלח וחבור, נשא
את שביי. דמי אהליבה, שחקו אתם שצט יהודה וצנימין. שנותיך ארכו צארץ
ישראל ולא ארכו שני, כי נגליתי זמן רב קודם שנגלית. ואהליבה, ושצט יהודה
וצנימין, תזעק נשרפו ארמוני, ולערי גדול משלכם, כי אצדתי שני מקדשים.

בית לוי

שומרון. כנוי לעשרת השצטים, לפי שהיתה עיר המלוכה: יצאוני. ילאו ממני: ואהליבה.
כנוי לשצט יהודה וצנימין שהיו צירושלים, ושם בית המקדש ואהלו של הקצ"ה
והיא מלה מורכבת - אהלי צה: אהלה. שומרון ועשרת השצטים נקראו אהלה כמבואר ציחוקאל
(ובג ד), לפי שעשו אוהל לעצמן לעבודה זרה ולמלכות, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (ילקו"ש שמואל א'
רמז קו) מפסוק לאהליך ישראל (מלכים-א יב טז) [אל תקרי לאהליו אלא לאלהיו]: והציל. לשון הסרה, מלשון
ויחללו בני ישראל את עדים (שמות לג ו), ורמז לצית המקדש: ולחלח. הלמ"ד הא' הוא שמוש,
וכן (מלכים ב' יז ו) ויושב אותם בחלח וגו', הצי"ת הוא שמוש ולא יסוד: דמי. לשון שתיקה:
שנותיך ארכו. כי יותר מק"ל שנה עמד שצט יהודה צארנו אחר גלות עשרת השצטים:

נִדְרָתָּ אַתָּה אַחֲרֵת וְרַבּוֹת נִדְרָתָי. הִנֵּה נִדְרָתְךָ הַפְּשֻׁדִים פִּעֲמִים נִלְפָדְתִּי. וְשִׁבְיָה עֲנִיָּה לְבָבְךָ יִרְדֹּתִי. וְנִשְׁרָף הַהִיכָל אֲשֶׁר כּוּ נִכְבְּדָתִי. וְלִשְׁבָּעִים שָׁנָה בָּבֶל נִפְקְדָתִי. וְשִׁבְתִּי לְצִיּוֹן עוֹד וְהִיכָל יְסָדָתִי. גַּם זֹאת תִּפְעֶם מַעַט לֹא עֲמַדְתִּי. עַד לְקַחְנִי אֲדָוִם וְכִמְעַט אֲבִדְתִּי. וְעַל כָּל הָאֲרָצוֹת נִפְצָו הַמִּזְבֵּי. וְאֵהֲלִיבָה: הִחַזְמִיל עַל דֶּל חֲמוּל עַל דְּלֹוֹתָם וְרֵאָה שְׁמֹמֹתָם וְאַרְדָּה בְּלֹוֹתָם. אֵל תִּקְצֹוּךָ עַד מָאֵד וְרֵאָה שְׁפִלּוֹתָם. וְאַל לָעַד תִּזְכָּרוּ עֲוֹנִים וְסִכְלֹוֹתָם. רַפָּא נָא אֶת שְׁבָרִם וְנַחֵם אֲבֵלֹוֹתָם. כִּי אֶתָּה סִבָּרָם וְאַתָּה אֵילָוֹתָם. חַיֵּשׁ יִמִּינִי קִדְמוֹנִי. בְּנִאמָדָּ בּוֹיָה יְרוּשָׁלָּיִם יְיָ:

קִינָה ז'

ע"פ סדר א"ב:

עַד אֵינָה בָּבֶלָה בְּצִיּוֹן וּמִסְפֹּד בְּיְרוּשָׁלָּיִם. תִּרְחַם צִיּוֹן וְתִכְנֶנָּה חֲמוּמֹת יְרוּשָׁלָּיִם:

אֵי פַחַטְאִינִי חָרֵב מִקְדָּשׁ וּבִעְזָוֹתֵינוּ נִשְׁרָף הַיִּכָּל. בְּאַרְצָה חִבְרָה לָהּ קִשְׁרָה מִסְפֹּד וּצְבָא הַשָּׂמַיִם נִשְׁאֵא קִינָה. עַד אַנְה: אִים כָּבוּ בְּמִדְבָּר שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּלּוֹת יִזְלוּ דְּמִיעָה. דְּגָלֵי יִשְׂרָאֵל חָפּוּ רֹאשָׁם. וְכִימָה וְכִסְיֵל קָדְרוֹ פְּגִימָם. עַד אַנְה: הִיעֲתָרְוּ אֲבוֹת וְלֹא שְׁמַע אֵל. צִעֲקוּ בָנִים וְלֹא עָנָה אָב. וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּמִדְבָּרִים. וְרוּעָה נִאמָן לֹא הִפְיָה אִיּוֹן. עַד אַנְה: וְרַע קִדְשׁ

בֵּית לֵוִי

נִדְרַת אַתָּה אַחֲרֵת. פְּלִיג לִמְנֹן דְּלִמְנֵר (מוֹקִינָה) וְיִמְסִיחַ הַמִּזְבֵּי עֲשֵׂרַת הַשְּׁנָעִים (שְׁדִיכָח לֵד): וְרַבּוֹת נִדְרָתֵי. כְּדַמְכֵּרֶשׁ וְאִזְלֵ: